

In memoriam

ЈОВАН ТОДОРОВИЋ
(1926 — 1981)

У науци постоје такве личности, таква имена за која се везује читав један истраживачки период, једно раздобље, или један његов део.

За име Јована Тодоровића остаће у нашој науци везано истраживање Келта у Југославији па и шире у југоисточној Европи. Али не и само то. Његова љубопитљива истраживачка личност, његов темперамент, његови афинитети били су окренути и према другим проблемима праисторијске археологије у којима се огледао са пуно успеха.

Сажети биографски подаци о кратком животном путу др. Јована Тодоровића показују да је рођен у Битољу 9. марта 1926. године. Као петнаестогодишњак прикључује се напредном омладинском покрету тако да већ августа 1941. године почиње његова одисеја кроз затворе Гестапоа и Специјалне полиције да би се наставила у логорима на Бањици и Смедеревској Паланци. Ова, несумњиво сурова животна школа, имала је утицаја на формирање личности Ј. Тодоровића као чврстог борца за прогрес друштва, за идеале младости, што је задржао и касније када се од 1949. године посвећује археологији. Дипломирао је 1953. године на Филозофском факултету у Београду, да би 1965. године одбранио на њему докторску дисертацију. Прва и последња радна станица после дипломирања, била му је Музеј града Београда. У ову установу уградио је део себе, као кустос, научни сарадник, виши научни сарадник, научни саветник и најзад као руководиоц ове установе и уредник Годишњака града Београда. Са љубављу и радошћу је учествовао у њеном расту, у освајању нових простора, оснивању нових подручних музеја ове куће, њеним изложбама и другим активностима. Навикао да се бори од малих ногу, борбеност му није недостајала кад год је то било потребно да се остваре жеље и циљеви установе на чијем се челу налазио. Наравно такав живот је исцрпљивао организам, његово већ више година нарушено здравље и он је морао да оде из наших редова остављајући за собом велико дело и путоказ млађим генерацијама како се треба борити за своје идеале и за идеале друштва коме припадамо.

Личност и дело Ј. Тодоровића може да се посматра из више аспеката. Задржали би се овде на неколико битних компоненти са којима је он задужио југосло-

венску науку и развој музејске службе у нас: на Тодоровића научног радника, на Тодоровића изврсног организатора археолошког рада, посебно издавачке делатности у оквиру Савеза археолошких друштава Југославије и на Тодоровића — музејског радника, истраживача бројних археолошких налазишта у околини Београда, на Косову и Македонији.

Упркос раних година са којима је отишао из наше средине Ј. Тодоровић је оставио за собом велики опус од преко 150 дела — књига, студија, чланака, прилога — броја и квалитета који га је избацио у сам врх југословенске праисторијске и протоисторијске археологије а у области проучавања латенске културе остаће забележен као један од најбољих познавалаца ове проблематике. Посматрано данас, са мале временске дистанце, његов истраживачки рад обухватао би проблеме неолитске културе, нешто мање бронзаног доба а нарочито опширно и богато период млађег гвозденог доба — латенски период. У археолошку литературу, после неколико чланака, ушао је са неолитском Бањицом, књигом која је шездесетих година значила нов методолошки приступ у проучавању винчанске културе. Неолитском периоду враћао се неколико пута у току својих истраживања. Посебно га је привлачила проблематика везана за почетке формирања најстаријих култура у Подунављу, за старчевачку културу. Истраживао је десетак налазишта у околини Београда (Звечка, Луг, Грабовоц, Добановце и др.) и жеља му је била да их у оквиру једне монографије да стручној и научној јавности. Нажалост, међу бројним пројектима и започетим рукописима, остаће и ова књига недовршена.

Научна заинтересованост и жеља да помогне колегама у мањим центрима одвела га је да истражује исти овај период у Пелагонији. Када се једнога дана буде радила хроника истраживачког рада у овој области, име Ј. Тодоровића, са још неколико сарадника, означаваће почетак истраживања енеолита и бронзаног доба ових крајева. Њихови резултати већ су присутни у археолошкој литератури, иако, као и у многим другим случајевима, предвиђена и започета синтеза остала је недовршена.

Радећи у једном таквом комплексном музеју, као што је Музеј града Београда, и дуго година као једини праисторичар, морао је често да прелази из једног периода у други са једног материјала на други. Међутим и у тим ситуацијама он се добро сналазио. Истражујући праисторијску Карабурму, више као музејски задатак, наметнуло се и истраживање некрополе бронзаног доба која је на овом налазишту откривена. Осећајући проблематику и схватајући то као своју обавезу завршио је задатак књигом, монографијом Карабурма II, која садржи гробове бронзаног доба и која представља, бар када се ради о Белегиш култури, једну по броју гробова најпотпуније истражену некрополу.

Као научник Ј. Тодоровић се огледао у разним областима праисторијске археологије, Ипак једној је остао веран од својих првих истраживања па до својих последњих радова: од првих истраживања на Роспи Ђуприји, преко келтске Карабурме, протоисторијског Сингидунума, Мислођина, Ритопека, Ђириковца до таквих монографија као што су Келти у југоисточној Европи или Скордисци. Са овим својим радовима а њих је више од четрдесет чланака, студија и монографија, Тодоровић се уврстио у сам врх европских стручњака за латенску културу, за проучавање келтских племена у Подунављу и њихових продора према југоистоку. Европе. У проучавању није се само држао фактографског бележења и обраде материјалне културе насеља и некропола. Њега је подједнако занимао процес сажимања аутохтоног и новог који су Келти собом донели у југословенске крајеве; њега је такође интересовала судбина домородачког становништва овог времена, затим суштинске промене које су у оквиру праисторијског друштва настале као последица келтске експанзије итд. Пред монографија које смо поменули, тешко је замислити даљи истраживачки и студијски рад без његових радова као што су „Prilog proučavanju lokacije keltskog Singidunuma“, „Le problème de l'assimilation des Scordisques avec la population auto-

chtone“, „Pojava Kelta u jugoistočnoj Evropi“, „Die Kelten in jugoslawischen Donauraum“, „Periodizacija predkeltskog latena u Podunavlju“ и многа друга. Допринос Ј. Тодоровића овој проблематици је несумњиво огroman и он ће бити још јаснији у будућности када се његово дело буде посматрало са једне дуже временске дистанце.

Улога Јована Тодоровића, организатора археолошког рада у Југославији није много мања од доприноса који је, као аутор бројних радова и књига оставио у наслеђе. Више од двадесетпет година он је ретком упорношћу, љубављу и њему својственим ентузијазмом градио Археолошко друштво Југославије (касније Савез археолошких друштава Југославије) и посебно његову издавачку делатност. Често је говорио: „Можемо ми да дискутујемо, да радимо, да се саветујемо, али књиге остају. На томе треба инсистирати.“ Као резултат тога његовог опредељења остаје изузетно богата издавачка делатност Савеза, коју је негде од 1959. године до свога краја он водио. Остала је читава једна библиотека од преко стотридесет књига које су све прошле кроз његове руке било као уредника, као члана редакције, техничког уредника или као председника Издавачког савета на чијем је челу био од његовог формирања и то све без икакве материјалне накнаде. Заиста ретка љубав и жртве. Па да није било тако, зар би *Archeologia Jugoslavica*, позната широм света доживела својих двадесет бројева; или зар би Археолошки преглед редовно излазио од 1959. године до данас, или зар би многе дисертације одбрањене у Београду, Задру, Скопљу, Љубљани угледале светлост дана да није било тог ентузијазма? Вероватно не, или бар не свих деветнаест књига у серији *Dissertationes* које су изашле захваљујући Ј. Тодоровићу.

Не мање активан био је Ј. Тодоровић — музејски радник. Од свога доласка у Музеј града Београда, као тек дипломирани археолог живео је са успесима и проблемима своје куће и проблемима који су пратили музејску службу Србије. Требало је пуно снаге да се у стешњеним условима рада припремају бројне изложбе, обаве бројна ископавања, одрже предавања, уређују, припремају и издају каталози, часописи. Тај терет морао је готово у целини да прихвати онога тренутка када је дошао пре пет година за управника Музеја који је под собом имао 18 подручних музеја, више легата и збирки. Уз пуну подршку пријатеља и сарадника, са пуно оптимизма је очекивао дан када ће се Музеј уселити у своју зграду. Сваки нов простор који је Музеј добијао за њега је било делимично остварење жеља. Са поносом је говорио о Конаку, Галерији у Кнез Михајловој, Бањици, Андрићевом музеју.

Време ће у целини дати пуну оцену значаја Ј. Тодоровића за развој српске и југословенске археологије. У овом тренутку нама је остало да констатујемо да је из наших редова отишао један изузетно радан, изузетно активан научник, добар друг и човек. Празнина која је за њим остала код његових сарадника, у археолошкој науци и Археолошком друштву, осећаће се још дуго времена док стасају нове снаге у које је он имао велико поверење и којима је пружао несебичну подршку.

Дајући библиографију радова Ј. Тодоровића нека буде допуштено да се помену и нека дела на којима је радио са пуно страсти до последњег тренутка свог кратког живота али која су нажалост остала недовршена. То је пре свега књига „Праисторијска уметност Југославије“ која је била при крају, затим „Старчевачка налазишта на подручју Београда“ и „Каталог праисторијског налазишта код Грабовца“. Не мање је за југословенску археологију од значаја његова иницијатива на покретању рада на Археолошкој енциклопедији Југославије на којој је требало да се окупе сви археолози наше земље. Нека тај тек започети посао буде нека врста обавезе коју треба да остваре генерације које долазе.

Н. Т.

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ДР ЈОВАНА ТОДОРОВИЋА

Овом библиографијом обухваћене су само монографије, студије, чланци и извештаји објављени у стручним часописима. Остали су по страни бројни чланци објављени у дневној и недељној штампи, затим предавања на радију или друга популарна предавања чији број није мали. У једној потпуној библиографији требало би укључити и ову врсту активности: чланке у Политици, Борби, Техничким новинама, Бео-

градским новинама, НИН-у. Такође би било потребно допунити је са мањим предговорима и уводницима каталога изложби као и са приказима и рецензијама других аутора који су оцењивали поједине монографије Ј. Тодоровића. На овај начин добила би се потпуна библиографија која би омогућила да се у целини оцени активност Ј. Тодоровића.

1954.

Археолошка ископавања на Роспи Ђуприји, *Весник музејско-конзерваторског друштва Србије* 13, 1964.

Римска гробница из Београда, *Весник музејско-конзерваторског друштва Србије* 14, 1954.

Келтска некропола у Београду, *НИН* 172, 18. април 1954.

1955.

Прилог проучавању локације келтског Сингидунума, *Весник музејско-конзерваторског друштва Србије* 16—17, 1955.

Археолошки споменици у Београду, (са М. Биргашевић), *Годишњак Музеја града Београда* II, 1955.

1956.

Праисторијска некропола на Роспи Ђуприји, *Годишњак Музеја града Београда* III, 1956.

Поводом чланка „Протоисторијски и антички Сингидунум“, *Годишњак Музеја града Београда* III, 1956.

Археолошка налазишта у Београду и околини, (са В. Кондићем и М. Биргашевић), *Годишњак Музеја града Београда* III, 1956.

Збирка римских жижака у Музеју града Београда, (са В. Кондићем), *Годишњак Музеја града Београда* III, 1956.

1957.

Ранословенске пећи код Вишњице, *Старинар* VII—VIII, 1956—1957.

Бронзана остава из Војилова, *Старинар* VII—VIII, 1956—1957.

Ископавања на Градини у Вишњици, *Старинар* VII—VIII, 1956—1957.

Бањица код Београда, *Старинар* VII—VIII, 1956—1957.

Археолошка налазишта у Београду и околини, *Годишњак Музеја града Београда*, 1957.

1958.

Ј. Филип, Келти у средњој Европи, приказ одељка о оружју, *Весник Војног музеја ЈНА* 5, 1958.

Досадашњи налази келтског оружја на територији Србије, *Весник Војног музеја ЈНА* 5, 1958.

Праисторијске некрополе на Карабурми, *Старинар* XIII, 1958.

1959.

Ј. Филип, Келти у средњој Европи, приказ, *Старинар* IX—X, 1958—1959.

Бањица код Београда, *Старинар* IX—X, 1958—1959.

Ископавање на Карабурми, Београд, *Археолошки преглед* 1, 1959.

Праисторијска некропола у Рутевцу код Алексинца, (са А. Симовићем), *Старинар* IX—X, 1958—1959.

Ископавања тумула у Моравцу код Алексинца, (са Д. Вучковићем), *Старинар* IX—X, 1958—1959.

1960.

Бањица код Београда, *Старинар* XI, 1960.

Далековод — Ритопек — Београд — некрополе, *Археолошки преглед* 2, 1960.

Ново насеље — Карабурма — Београд — некрополе, *Археолошки преглед* 2, 1960.

Усије, Град, праисторијско насеље, (са М. Косорић), *Старинар* XI, 1960.

1961.

Историја Београда, у „Београд — привреда и туризам“, Београд, 1961.

Музеји, изложбе, галерије, у „Београд — привреда и туризам“, Београд, 1961.

Хисар, Сува Река, Призрен — насеље, *Археолошки преглед* 3, 1961.

Горњи Град, Калемегдан, Београд, *Археолошки преглед* 3, 1961.

Бањица, насеље винчанске културе, (са А. Цермановић), Београд, 1961.

V. Dimitresku, Nekropola de incineratie din epoca bronzului de la Cirna, *Раd Војвођански музеја* 10, 1961.

1962.

Калемегдан у праисторијском периоду, у „Калемегдан“, Београд, 1962. Гвид, Београд, 1962.

Један тип дечких шоља, *Раd Војвођански музеја* 11, 1962.

Карабурма — Београд — праисторијска насеља, *Археолошки преглед* 4, 1962.

Хисар, Сува Река, вишеслојно праисторијско насеље, *Археолошки преглед* 4, 1962.

1963.

Бронзани налази из Пударца, *Старинар* XIII—XIV, 1962—1963.

Rospi Cuprija, necropola de l'epoque de la Tene à Beograd, *Inventaria archaeologica* VI, Bonn, 1963.

Die Grabung Hisar und ihre Verhältnisse zum Aeneolithicum und der frühen Bronzezeit, *Archaeologica Jugoslavica* IV, 1963.

Хисар, Широко, Сува Река, вишеслојно праисторијско насеље, *Археолошки преглед* 5, 1963.

Комплекс — Карабурма, Београд, праисторијско насеље, *Археолошки преглед* 5, 1963.

Горњи Град, Калемегдан, Београд, праисторијско насеље, *Археолошки преглед* 5, 1963.

Широко, Сува Река, некропола тумула, *Археолошки преглед* 5, 1963.

Град, насеље жутобрдске културне групе, (са М. Косорић), *Старинар* XIII—XIV, 1963—1963.

1964.

Илирски елементи у материјалној култури Скордиска, *Материјали* I, Љубљана, 1964.

Ein Beitrag zur stilischen und zeitlichen Bestimmung der astragaloiden Gürtel in Jugoslawien, *Archaeologica Jugoslavica* V, 1964

Класификација келтских копаља у Југославији, *Весник Војног музеја ЈНА* 10, 1964.

Дубочај, Процка, насеље старчевачке културе, *Археолошки преглед* 6, 1964.

1965.

Classification des épées celtiques dans les Balkans et en Pannonie en Sud, *Archaeologica Jugoslavica* VI, 1965.

Предлог периодизације келтског латена у јужној Панонији и северном Балкану, *Материјали* III, Нови Сад, 1965.

1966.

Класификација келтских штитова откритих у Панонији и на Балканском полуострву, *Весник Војног музеја* 11—12, 1966.

Le problème de l'assimilation des Skordisques avec population autochtone, *Archaeologica Jugoslavica* VII, 1966.

Југ, Звечка, Обреновац, насеље старчевачке културе, *Археолошки преглед* 8, 1966.

Јендек, Звечка, Обреновац, келтско и словенско гробље, *Археолошки преглед* 8, 1966.

Купиновац, Звечка, Обреновац, насеље из бронзаног доба, *Археолошки преглед* 8, 1966.

Кремените њиве, Барајево, Обреновац, неолитско насеље, *Археолошки преглед* 8, 1966.

Праисторијске некрополе у Ритопеку, *Старинар* XVII, 1966.

Попитка хронолошкој периодизацији келтског латена у југоисточној Европи, *Actes du VII Congres UISPP, Praha* 1966.

1967.

Појава Келта у југоисточној Европи и њихова територијална распрострањеност, *Зборник Народног музеја у Београду* V, 1967.

Праисторијска некропола на Роспи Ђуприји — III део, *Старинар* XVIII, 1967.

Виногради, Грабовац, Обреновац, неолитско насеље, *Археолошки преглед* 9, 1967.

Ђупаковац, Мислођин, Обреновац, келтски гроб, *Археолошки преглед* 9, 1967.

Бачевица, Мислођин, Обреновац, насеље старијег и млађег гвозденог доба, *Археолошки преглед* 9, 1967.

Црквине, Стублине, Обреновац, насеље винчанске културе, *Археолошки преглед* 9, 1967.

Јасење, Вукићевица, Обреновац, насеље винчанске културе, *Археолошки преглед* 9, 1967.

Острво, Велико Градиште, северна обала, насеље из старијег гвозденог доба, *Археолошки преглед* 9, 1967.

1968.

Келти у југоисточној Европи, Београд, 1968.

Келти на тлу Београда, Београд, 1968.

Нови тип келтског мача, *Весник Војног музеја ЈНА* 13—14, 1968.

Добановци, Циглана Земун, насеље старчевачке културе, *Археолошки преглед* 10, 1968.

Грабовач, Ђурића Виногради, Обреновац, насеље старчевачке и винчанске културе, *Археолошки преглед* 10, 1968.

Ђуриковац код Пожаревца, келтски ратнички гроб, *Археолошки преглед* 10, 1968.

Рекогносцирање и сондажна испитивања праисторијских локалитета на релацији Трајанова табла — Текија — Сип, *Археолошки преглед* 10, 1968.

1969.

Die Kelten in Jugoslawischen Donaauraum, Musica XX/IX, Bratislava, 1969.

Грабовач, Ђурића Виногради, Обреновац, насеље винчанске и старчевачке културе, *Археолошки преглед* 11, 1969.

Добановци село, Срем, насеље старчевачке културе, *Археолошки преглед* 11, 1969.

Стублине, Ново Село, Обреновац, насеље винчанске и старчевачке културе, *Археолошки преглед* 11, 1969.

Таван-острво код Великог Градишта, насеље бронзаног и млађег гвозденог доба, *Старе културе у Ђердапу*, Београд 1969.

Written signs in the Neolithic cultures of southeastern Europe, *Archaeologica Jugoslavica* 10, 1969.

1970.

Модел праисторијске куће, *Зборник Народног музеја у Београду* VI, 1970.

Домородачко насеље у периоду предкелтског Сингидунума, *Зборник радова „Ослобођење градова у Србији од Турака 1862—1867*, САНУ, Београд, 1970.

Les mouvements migratoires des Scordisques apres 279 an. N. C., *Archaeologica Jugoslavica* X, 1970.

Ново Село, Стублине, Обреновац, насеље старчевачке културе, *Археолошки преглед* 12, 1970.

Ромаја, Призрен, праисторијска некропола тумула, *Археолошки преглед* 12, 1970.

Праисторијска Ромаја, каталог изложбе, Призред, 1970.

1971.

Каталог праисторијских металних предмета, у збирци Музеја града Београда, Београд, 1971.

Karaburme à Beograd, sites préhistoriques de différentes époques, *Époque préhistorique et protohistorique en Yougoslavie*, Recherches et résultats, Beograd, 1971.

Vinogradi à Grabovac près D'Obrenovac, habitat néolithique, *Époque préhistorique et protohistorique en Yougoslavie*, Recherches et résultats, Beograd, 1971.

Hisar près de Suva Reka, site de l'énéolithique, *Époque préhistorique protohistorique en Yougoslavie*, Recherches et résultats, Beograd, 1971.

Oppida der Scordisker im Jugoslawischen Donaugebiet, *Archeologische razgledy* 5, Praha, 1971.

Периодизација предкелтског латена у Подунављу, *Материјали VII*, Славонски брод, 1971.

Керамичка производња Скордиска у доба римске доминације, *Материјали VIII*, Зеница, 1971.

Протоисторијски и антички Сингидунум, (са В. Кондићем), Београд, 1971.

1972.

Праисторијска Карабурма I, Београд, 1972.

Седам хиљада година Београда, Београд, 1972. (група амфора).

1973.

Из ризница Музеја града Београда, Београд, 1973. (група амфора).

1974.

Комплекс археолошких налазишта на Карабурми у Београду, у „*Велика археолошка налазишта у Србији*”, Београд, 1974.

Двојни ратнички гроб Скордиска из Ритопека, *Старинар XXIV—XXV*, 1973—1974.

1975.

Skordisci, Novi Sad, 1975.

Кимбри у земљи Скордиска, *Зборник Народног музеја у Београду VIII*, 1975.

Die Ethnogenese der Scordischer, *Alba Regia XIV*, Szèkesfekèrvàr, 1975.

Бронзана остава из Војилова, *Праисторијске оставе у Србији и Војводини I*, Београд 1975.

Бронзана остава из Лескова, *Праисторијске оставе из Србије и Војводине I*, Београд 1975.

1976.

Праисторијска Ромаја, (са Ј. Глишићем и Н. Бурићем), Призрен, 1976.

Населбата Црнобуки и проблемот на именованата култура во светлината на новите археолошки истражувања, (са Д. Симоском и Б. Китаноским) *Macedonia acta archaeologicae 2*, 1976.

1977.

Праисторијска Карабурма II, Београд, 1977.

Некропола бронзаног доба на Карабурми у Београду, каталог изложбе, 1977.

Праисторијска населба во село Карамани код Витола, (са Д. Симоском и Б. Китаноским), *Macedonia acta archaeologicae 3*, 1977.

1978.

Нова истражувања у Винчи, *Урбанизам Београда 4*, 1978.

Средњовековни Београд, предговор, *Годишњак Музеја града Београда XXV*, Београд, 1978.

Праисторијско насеље Винча (са Н. Тасић и Б. Стојановић), *Урбанизам Београда 43*, 1978.

1979.

Неке специфичности гробних и жртвених конструкција на Ромајској некрополи, у „*Сахрањивање код Илмира*“, Београд, 1979.

Хроника археолошких истражувања у Југославији, *Археолошки преглед 21*, 1979.

1980.

Новооткривена кућа на неолитском насељу Вањица код Београда, *Урбанизам Београда 56*, 1980.

Полуземунице као стамбени објекти у насељима неолитског периода на тлу Београда, *Урбанизам Београда 57*, 1980.

Лектура српскохрватског текста: Ненад Борић
Превод француског текста: Ружица Мијић
Превод енглеског текста: Мира Ловричек-Јовановић
Превод немачког текста: Марија Малбаша
Графичка опрема: Бранко Узелац
Коректура: Мирјана Јокић

*

Ослобођено основног пореза на промет на основу мишљења Републичког секретаријата
за културу СР Србије бр. 413-253/81-02а

*

Штампа: РОГП „Култура“, ООУР „Радиша Тимотић“, Београд, Буре Јакшића 9